

Crematie

bijbels verantwoord?

J. Ph. Fijnvandraat

Inhoud

A. IS CREMATIE VERBODEN VOOR CHRISTENEN?

1. Een “geijkt” argument
2. Toch verbiedt de bijbel de crematie niet!

B. BEGRAVEN OF CREMEREN

1. Geen onverschillige of willekeurige zaak
2. Wat staat hier tegenover elkaar?
3. De oorsprong van de oude crematie
4. De Israëliische en de christelijke begrafenis
5. De oorsprong van de moderne crematie
6. Wat zegt de bijbel over de crematie?
7. Wat zegt de bijbel over de begrafenis?
8. Weerlegging van theologische beweringen

A. IS CREMEREN VERBODEN VOOR CHRISTENEN?

A1. Een “geijkt” argument!

Zodra het gaat om het invoeren van praktijken, die afwijken van wat tot dan toe onder christenen algemeen voor juist werd gehouden, wordt met voorliefde als argument aangevoerd: “Maar het is toch nergens in de bijbel verboden?”

Zo’n argument is een typisch staaltje van wat in de exacte wetenschappen “onzindelijk denken” wordt genoemd. Daaronder verstaat men het hanteren van een argument dat een schijn van logica en dus een schijn van gezag heeft, maar waarbij in werkelijkheid een element in de gedachtengang ingevoerd wordt, dat wezensvreemd is aan de zaak waarom het gaat.

Het feit nl. dat iets niet uitdrukkelijk verboden is, betekent voor ons als christenen allerminst dat we het daarom “dus” wel kunnen of mogen doen!

Dit argument is nl. om drie redenen niet ter zake:

1. De bijbel verbiedt het een man nergens om er meer dan één vrouw op na te houden. Toch zijn Gods gedachten over deze zaak, voor ieder die enig gevoel voor moraal heeft, reeds uit de eerste bladzijden van de bijbel af te leiden. De Heer Jezus heeft dat dan ook onomwonden aan zijn tijdgenoten voorgehouden met zijn opmerking: “vanaf het begin is het zo niet geweest” (Matth. 19:8).

In 1 Kor. 5:11-13 wordt ons een aantal mensen genoemd, die in de gemeente van God geen plaats mogen hebben (tenzij dan natuurlijk dat zij zich van hun kwaad bekeren). Daaronder vinden we naast dronkaards en gierigaards echter geen moordenaars genoemd. Kunnen we daarom een beroepsmoordenaar dan maar vrijelijk aan het avondmaal ontvangen? De vraag stellen is haar beantwoorden! Deze “logica” is vals!

2. Het hele beginsel van leven bij geboden en verboden is wezensvreemd aan het christendom! Trouwens, reeds onder het oude verbond - dat gekenmerkt werd door “gij zult” en “gij zult niet”,

was het de wijsheid, die de mens deed “wandelen op het *midden* van de paden van het recht” (Spreuken 9:20) en dus niet op het randje, langs de grens van het verbod!

In het nieuwe testament wordt ons als christenen echter een hogere, geestelijke weg aangewezen. De Heer Jezus spreekt daar zowel over het bewaren van zijn geboden, als over het bewaren van zijn woord in Johannes 14, resp. in vers 21 en vers 23. Een vergelijking leert, dat aan het bewaren van zijn woord een veel hogere belofte verbonden is dan het bewaren van zijn geboden. Een illustratie kan wellicht het beste het verschil tussen het bewaren van geboden en van woorden verduidelijken. Als ik mijn zoon opdraag om de tuin te harken en hij doet dat, dan “bewaart hij mijn gebod”. Maar als mijn vrouw tegen mij zegt dat zij het zo fijn vond, dat haar in het pension ‘s morgens thee op bed werd gebracht ... en mijn dochtertje die dat toevallig heeft opgevangen, brengt ons de volgende morgen vroeg ongevraagd een kopje thee op bed, dan is dát het bewaren van een “woord”. Mijn vraag moet dus niet zijn: “Is dat of dat nog juist niet verboden en kan ik het dus doen?”, maar: “hoe handel ik zó, dat het welgevallig is voor Hem, die mij heeft gekocht door zijn dood aan het kruis?”

De Schrift vermaant ons niet om te onderzoeken wat er zoal (nog net) niet in openlijke strijd is met Gods geboden en verboden, maar om te beproeven “wat de goede en welbehaaglijke en volmaakte wil van God is” (Rom. 12:2).

3. Daar komt nog een derde ding bij. Elke werkelijke christen heeft de Heilige Geest ontvangen, die ons wil leiden in al de wegen die God voor ons heeft. Welnu, daarvan zegt de Schrift: “Zovelen als er door de Geest van God geleid worden, die zijn zonen van God” (Rom. 8:14). Niet de vraag of iets al dan niet verboden is, maar of de Geest van God mij in een bepaalde zaak leidt, moet voor mij maatgevend zijn.

Het argument: “Het is in de bijbel niet verboden” berust niet alleen op een valse logica, maar ver-raadt ook een ongeestelijk uitgangspunt!

Zolang een christen moet kiezen tussen cremen of begraven kan en mag het argument: “het is niet verboden”, niet van invloed zijn op de bepaling van de keus.

A2. Toch verbiedt de bijbel de crematie niet!

Niet los van, maar wel ná wat hiervoor werd gezegd, is het wel nodig erop te wijzen, dat zich bepaalde calamiteiten kunnen voordoen, waarbij geen christen in gewetensnood behoeft te komen met betrekking tot een noodzakelijke crematie. Het kan gebeuren dat de overheid - of ook het eigen gezonde verstand - er toe dwingt tot crematie over te gaan. Bij het uitbreken van epidemieën met groot besmettingsgevaar en een mogelijk groot aantal doden (men denke aan de “zwarte dood”-golven die in vroeger eeuwen door Europa gingen) en bij aardbevingen e.d. met een zeer hoog aantal slachtoffers, kan de massale overschrijding van de begrafeniscapaciteit ertoe lijden, dat lijken langer dan verantwoord boven aarde zouden blijven staan. In dergelijke gevallen zal de overheid zich gedwongen kunnen zien massale lijkverbranding te gelasten.

Op zulke uitzonderingen is echter van toepassing, dat zij de regel bevestigen.

De Schrift verbiedt een dergelijk handelen dan niet en het gezond verstand schrijft het mogelijk zelfs voor.

Met bovenstaande overwegingen meen ik het argument: “niet verboden” als afgehandeld te mogen beschouwen.

B. BEGRAVEN OF CREMEREN

We gaan ons dan nu met het probleem zelf bezighouden. Hierover valt het volgende op te merken:

B1. Geen onverschillige of willekeurige zaak

a. Ons lichaam is niet van onszelf

Voor ieder christen moet het bij de beoordeling van deze zaak een punt van bijzondere overweging zijn, dat ons lichaam niet van onszelf is. In 1 Kor. 6:19-20 stelt Paulus in verband met de hoererij die onder de Korinthiërs plaatsvond een paar indringende vragen:

“Weet gij niet, dat uw lichaam de tempel is van de Heilige Geest, die in u is, die gij van God hebt?”

“en dat gij niet van uzelf zijt?”

En hij vervolgt: “Want gij zijt voor een prijs gekocht, verheerlijkt dan God in uw lichaam”.

De duidelijke les voor ieder die lezen kan is, dat een christen dus niet de vrije beschikking heeft over zijn lichaam. Daaruit volgt eveneens zonneklaar, dat we ook in onze laatste wilsbeschikking niet willekeurig over het lot van ons lichaam, dat we straks op aarde achter laten, mogen beschikken, maar dat we ons hebben af te vragen wat ten aanzien daarvan de wil van God is.

De vraag “cremeren of begraven?” moet voor een christen de vraag zijn wat Gods wil hierover is!

b. Al in het oude testament ditzelfde principe

Wat in de eerste Korinthe-brief wordt aangevoerd, is niet geheel nieuw! Door de aandacht te vragen voor het feit, dat de Heilige Geest in ons woont (dat was wél een “nieuwe”, in het oude testament niet bestaande zaak!) onderstreept Gods Woord met grote nadruk een principe, dat ook in het oude testament onder Israël al was geopenbaard, nl. dat wie tot Gods volk behoort niet de vrije, eigen-dunkelijke, beschikking heeft over het “eigen” lichaam. We lezen bijv. in Deuteronomium een uitdrukkelijk verbod van het beoefenen van heidense rouwgebruiken, zoals het aanbrengen van een rouw-tatoeëring (hfdst. 14:1-2). In Leviticus 19:27 vinden we daarover een wat algemener voorschrift, en in 21:5 wordt het verbod nog eens uitdrukkelijk voor de priesters herhaald. Verder worden ons in Jeremia 41:4-5 een paar mannen beschreven, die met dit principe geen rekening hielden. En die mannen worden bepaald niet als aanbevelenswaardig voorbeeld voorgesteld!

c. De dood is van ons, en wij zijn van de Heer!

Wie mocht menen, dat wat we hiervoor hebben aangehaald alleen betrekking heeft op het levende lichaam en niet op het lijk, kent de Schriften niet. De Schrift beschouwt het dode lichaam nimmer als een geheel onpersoonlijk “ding!” De discipelen, zo staat er in Johannes 19:42, “legden Hem (Jezus) in een nieuw graf”. Let wel: niet “het dode lichaam”, maar “Jezus!” Abraham “begroef zijn vrouw Sara”. “De Heer begrooft *hem* (Mozes)”. Er werd niet een “het”, maar een “hem” of “haar” begraven. Schriftplaatsen als 1 Kor. 6:9-20; Romeinen 6:13 en 12:1 laten zien, dat ons lichaam dient tot de verheerlijking van God. EN DAT HOUDT MET ONS STERVEN NIET OP! Uitdrukkelijk verzekert ons Rom. 14:8: “Hetzij wij leven, hetzij wij sterven, het is voor de Heer”. Dit houdt in, dat we in ons sterven net zo goed de Heer hebben te dienen als in ons leven tijdens ons lichamelijk bestaan. Ja, we mogen zelfs de dood daaraan dienstbaar maken! We lezen immers in 1 Kor. 3:21-23: “Het is alles het uwe ... hetzij leven, hetzij dood ... het is alles van u”. En waartoe is het van ons? Om er willekeurig over te beschikken? Nee, de Schrift vervolgt: ... “en gij zijt van Christus en Christus is van God”.

Samengevat leren de aangehaalde Schriftplaatsen deze les:

- Onze lichamen zijn leden van Christus (1 Kor. 6:15).
- Onze lichamen zijn tempels van de Heilige Geest (1 Kor. 6:19).
- Onze lichamen zijn - levend of dood - het eigendom van Christus en van God (Rom. 12:1 en 14:8).
- Ook in onze dood - dus in dat wat naar onze desbetreffende wilsbeschikking met ons dode lichaam zal worden gedaan - hebben we Christus en God te verheerlijken.

Hoe dit laatste mogelijk is en hoe dit moet worden beschouwd, wordt nog nader behandeld. Maar nu al kan het duidelijk zijn dat “begraven of cremeren” voor een christen geen zaak van persoonlijke voorkeur of gevoelens is! We zullen in deze zaak moeten handelen naar Gods wil en niet naar de onze.

B2. Wat staat hierbij tegenover elkaar?

Het staat buiten elke twijfel, dat begraven een duizenden jaren oud, goed Israëlitisch en goed christelijk gebruik is. Eveneens mag bekend worden verondersteld, dat cremeren een weliswaar ook zeer oud, maar slechts in een bepaald deel van het heidendom voorkomend gebruik is.

Daaruit volgt reeds direct, dat het *zonder dwingende noodzaak* zeker niet aan te bevelen valt om een goede christelijke gewoonte in te ruilen voor een zelfs niet in het gehele heidendom geaccepteerd gebruik. Zou de christelijke begrafenis in waarde achterstaan bij de behandeling die sommige blinde heidenen zich ten aanzien van hun doden veroorloven? Het stellen van de vraag is voor elk werkelijk christen tevens haar beantwoorden.

Dit spreekt nog temeer als we letten op:

B3. De oorsprong van de oude crematie

1. Een “bevrijding?”

Crematie was vroeger gebruikelijk bij verschillende Germaanse stammen en is nog altijd gebruikelijk in India en elders waar het boeddhisme en het hindoeïsme hun invloed hebben. Welke filosofie er bij de Germanen achter zat, is niet zo zeker te achterhalen, maar de opvatting in India is welbekend. Daar vindt de crematie zijn wortel in de gedachte, dat de geest van de overledene uit het lichaam moet worden bevrijd. Teneinde de geest de vrijheid te geven, wordt het lichaam dat de geest (blijkbaar ondanks de dood) gekluisterd houdt, aan de vernietiging door het vuur prijs gegeven. Crematie heeft hierbij te maken met het geloof in een zeker voortbestaan na de dood, maar is tegelijkertijd verbonden met een geheel onchristelijke mensbeschouwing. Het lichaam wordt in deze heidense gedachtegang gezien als een lager, minder betekenend deel, dat in feite de ontplooiing van de ziel in de weg staat. Daarom moet het worden vernietigd, opgelost, zodat de geest zich kan bevrijden.

In de bijbel daarentegen behoort het lichaam mede tot het wezenlijke van het mens-zijn. Daar wordt de vernietiging van het lichaam gezien als een verlies. Wanneer Paulus zegt, dat “ontbonden en met Christus te zijn verreweg het beste is” is dat niet in strijd met deze gedachte. Wel verre van het belang van het lichaam te ontkennen, zegt Paulus hier alleen dat het lichaam in zijn tegenwoordige toestand, onderworpen als het is aan de gevolgen van de zonde, en het verkeren in een wereld vol van ellende en onrecht, in geen vergelijk staan tot de heerlijkheid die het verblijf in het hiernamaals inhoudt, als men daar “met Christus” is. Maar hij schildert dat verblijf allerminst als een volmaakte toestand! Integendeel, het is volgens zijn geïnspireerde onderwijs een verblijf in afwachting van het volmaakte. “Ontbonden worden” is volgens de Schrift nog niet “volmaakt worden”.

2. Niet “oplossing” maar “verlossing”!

De christelijke hoop bestaat niet daarin dat we los worden van het lichaam, doordat dit zich weer oplost in de natuurkundige elementen waaruit het is samengesteld. Het “stof zijt gij en tot stof zult gij weerkeren” is in de bijbel geen zegen, maar een verschrikkelijk gevolg van de zondeval. Nee, de christelijke hoop is niet de “oplossing”, maar de *verlossing* van het lichaam. Rom. 8:23 zegt, dat we behouden zijn geworden in hope omdat we “in onszelf zuchten in de verwachting van de verlossing van ons lichaam”. Let wel: niet “in de verwachting van de verlossing uit ons lichaam”, maar in de verwachting dat ook ons lichaam verlost zal worden! Zowel het oude als het nieuwe testament leren een zaak, die uniek is onder alle wereldgodsdiensten, nl. de stoffelijke, zo u wilt: materiële, verrijzenis van het lichaam, ondanks de complete afbraak daarvan na het sterven.

1 Kor. 15:52 zegt ons, dat wij allen “veranderd zullen worden” en een nieuw onsterfelijk en onvergankelijk lichaam zullen ontvangen.

De heidense crematie vindt zijn oorsprong in een ongoddelijk denken over de verhouding van geest, ziel en lichaam van de mens. Zij is een duidelijk symptoom van het feit dat de heidenen “verduisterd zijn in het verstand” (Ef. 4:18). Daarom vervallen zij ook in deze zaak tot, dingen die niet betamen” (Rom. 1:28).

De oude heidense crematie is in feite een klinkend getuigenis van de onmacht van de mens, die geplaatst wordt voor de onherroepelijkheid van de afbraak en ondergang van het lichamelijke bestaan.

B4. De Israëlitische en de christelijke begrafenis

1. Niet het menselijk gevoelen, maar Gods beloften!

a. De eerste begrafenis waarvan de bijbel spreekt

De eerste vermelding van een begrafenis vinden we in Genesis 23:19 - de begrafenis van Sara door Abraham. Vervolgens lezen we van de begrafenis van Rachel (35:20), van Isaäk (35:29), van Jakob (50:13) en van het leggen van Jozef in een kist (50:25-26).

Door welke gedachte werd deze gehele patriarchale familie geregeerd bij het verrichten van deze handelingen, of bij de opdrachten die ze ertoe gaven? Niet door de heidense opvatting in Egypte of Kanaän! De Egyptenaren bijv. dachten bij het begraven beslist niet aan de wederopstanding van het lichaam. Zij prepareerden het lichaam met het oog op een leven in het hiernamaals (zonder lichaam geen voorbestaan). Dat Jozef opdroeg zijn vader te balsemen had echter met die gedachte niet van doen, zijn opdracht had te maken met Jakobs wens in Kanaän begraven te worden. Het vervoer van een niet gebalsemd lijk gedurende meerdere dagen bij de daar heersende temperaturen zou niet mogelijk zijn geweest. De balseming beoogde in dit geval slechts een conservering die een uitstel mogelijk moest maken.

Opvallend is ook, dat de bijbel eerst bij Abraham van “begraven” spreekt, hoewel in voorgaande hoofdstukken, bij de patriarchen van vóór de vloed, wel degelelijk hun sterven genoemd wordt! Dat dwingt tot de vraag, waarom in de levens van Abraham, Isaäk, Jakob en Jozef zo uitdrukkelijk over de *plaats* van hun “ter aarde bestelling” wordt gesproken. Wat onderscheidde deze figuren bijvoorbeeld van Sem of van Noach?

b. Gods beloften

Uit Genesis 22:5 blijkt uit het meervoudige “wij”, dat Abraham niet alleen geloofde in de mogelijkheid van een “opstanding der doden”, maar in de mogelijkheid van een “opstanding van tussen de doden uit” (zie ook Hebr. 11:17-19). Uit de op Gen. 22 volgende hoofdstukken blijkt, dat dit geloof in de mogelijkheid van een opstanding ook heerste in de latere lijn van de patriarchale familie.

Waarop was het gebaseerd? Op twee dingen:

Ten eerste op het geloof in de *almacht van God* (Genesis 18:14). Ten tweede op het geloof in de *trouw van God* (Romeinen 4:19-22).

De patriarchen hadden een telkens herhaalde, *totaal onvoorwaardelijke*, en *beslist persoonlijke* belofte van God, dat zijzelf het land Kanaän zouden bezitten. En wat sommige theologen ook mogen beweren - één belofte van God, in het oude testament gegeven, is in ieder geval nog nimmer vervuld. Dat wordt door een man, die geheel vervuld was door de Heilige Geest, met Goddelijk gezag meegedeeld. Stefanus verklaart: “Hij beloofde het hem (d.i. Abraham) te zullen geven” en verzekert ons: “En Hij gaf hem daarin geen voetstap” (Hand. 7:5).

Die belofte vinden we in de volgende Schriftplaatsen:

Aan Abraham: “U *en* uw zaad na u” in Genesis 13:15; 17:8.

Aan Isaäk: “U *en* uw zaad ...” in 26:3.

Aan Jakob: “U *en* uw zaad ...” in 28:13, 35:12.

Zie voorts ook Deut. 1:8 en 11:9.

Let wel: niet “U *in* uw nageslacht zal ik dit land geven”, maar “U *en* uw ...” Dat we dit letterlijk zo moeten nemen blijkt duidelijk uit Hand. 7:5.

Zoals Hebr. 11:9 ons meedeelt, hebben de patriarchen als *vreemdelingen* in tenten in het land der belofte geleefd. Met andere woorden: het nieuwe testament leert, dat Kanaän uitdrukkelijk als het

land van de belofte moet worden gezien. Ook nu nog! (dat Abraham er “niet slechter” van geworden is, doordat Gods belofte niet bij zijn leven werd ingelost, verandert daaraan beslist niets!).

Wat bleef er voor de aartsvaders dan anders over, dan te geloven dat God dwars door de dood heen uiteindelijk toch zijn Woord gestand zou doen?

Dat zij dit geloofd hebben blijkt o.a. uit de nadruk die zijzelf hebben gelegd op de vermelding van de plaats waar zij met hun familie wensten te worden begraven.

c. Een bijzondere les

Die les had God hen in het leven van Abraham uitdrukkelijk geleerd. Hij had Abraham zo lang laten wachten op de inlossing van zijn belofte, dat aan hem en Sara een zoon zou worden geboren, totdat er, naar de mens gerekend, geen enkele verwachting meer kon bestaan. Als het om de verwekking van nakomelingen ging, waren Abraham en Sara beiden inmiddels zo oud geworden, dat de naderende dood reeds zijn stempel op hen had gezet: zij waren “verstorvenen”, d.w.z. niet langer vruchtbaar en niet meer in staat tot het verwekken van kinderen. Eerst toen ging God over tot de inlossing van zijn woord! (Zie ook Rom. 4:16-22). Zo bleef er toen voor Abraham niets anders over dan “tegen hoop op hoop” en “zonder te twifelen door ongeloof” te hopen op “God die doden levend maakt”. En hoe hij deze les heeft doorgegeven aan Isaäk en Jakob blijkt uit de levenshouding van deze beiden.

Deze les klinkt dan ook door in de laatste wilsbeschikking van Jozef. Zomin Isaäk, als Jakob of Jozef hebben getracht om het land dat hun “gegeven” zou worden, eigenmachtig te veroveren. Zij hielden ondanks het naderen van de dood vast aan de belofte van God.

2. De laatste wilsbeschikking van Jozef

Het maakte voor Noach evenmin iets uit waar hij zou worden begraven als voor u en mij. Sommige mensen mogen er bijzonder aan hechten op een bepaalde plaats in een bepaald graf te worden begraven ... dat is dan louter een gevoelskwestie, “in principe” maakt het nl. niet het minste uit. Voor ons als christenen geldt, dat niet de aarde, maar de hemel onze eeuwige bestemming is. En ook die calvinisten, die menen dat alle verlost en eenmaal op de *nieuwe* aarde hun eeuwige bestemming zullen vinden, belijden met mij, dat deze tegenwoordige aarde in de dag des Heren “brandende zal versmelten” en we een nieuwe hemel en een nieuwe aarde verwachten, waarop gerechtigheid woont.

Voor wie zulk een verwachting heeft, is het volkomen onverschillig of hij nu in Amerika, Groenland of Nederland zal worden opgewekt! Maar voor de Israëliet als nakomeling van de patriarchen, en voor de patriarchen zelf, lag dat geheel anders. Zij hadden nog de inlossing van een belofte te goed! Jozef heeft niet alleen uitgezien naar “de jongste dag”, waarin alles zal vergaan, (zo hij daar al naar uitgezien heeft!), maar naar de inlossing van Gods belofte. En daarvan wenste hij getuigenis af te leggen voor heel het volk waartoe hij behoorde, door het de last op te leggen er zorg voor te dragen, dat zijn gebeente in het beloofde land zou worden begraven. U zult uit het bovenstaande begrijpen dat ik alleen reeds op grond van deze overwegingen een overtuigd “chilias” ben, zoals trouwens vrijwel alle christenen van de eerste eeuwen.*

* Zie: “Het chiliasme - gewogen en niet te licht bevonden”, door J. G. Fijnvandraat.

3. Chiliasme hierbij niet belangrijk

Maar ook al deelt u mijn overtuiging ten aanzien van Israëls toekomst en het duizendjarig rijk niet en bestaat uw toekomstverwachting slechts uit twee zaken, nl. het oordeel op de jongste dag en de daarna volgende eeuwigheid op de nieuwe aarde ... u zult uit het bovenstaande met mij ongetwijfeld tot dezelfde conclusie komen, namelijk dat Jozef in de opstanding van zijn lichaam geloofde en *daarom* bevel gaf aangaande zijn gebeente. Daarover kan bij christenen geen verschil van mening bestaan! We zullen het er dus over eens zijn, dat de praktijk van het begraven bij de Patriarchen en bij Israël zijn grond vond in het geloof in Gods *almacht* en Gods *trouw*.

Niet een menselijk gevoelen, zoals bij de heidenen, maar Gods geopenbaarde Woord was de grond, het uitgangspunt van hun handelen. Hun begrafenis was een *getuigenis* van de *hoop* die zij bezaten. Dit kan voor elke bijbellezer buiten elke twijfel staan!

B5. De oorsprong van de moderne crematie

1. Een krasse beschuldiging?

De oorsprong van de beschreven oude heidense crematie lag in het bestaande *bijgeloof* en in de *onwetendheid* van die heidenen. De moderne crematie vindt zijn oorsprong niet in bijgeloof, maar in ongeloof; niet in onwetendheid, maar in zondige betweterigheid. Dit zal vele christenen, die al jaren lid zijn van een vereniging tot lijkverbranding, ongetwijfeld als een bijzonder krasse, ja beledigende beschuldiging in de oren klinken. Wel - ik bedoel niemand persoonlijk te kwetsen - en besef, dat ik een nadere verklaring schuldig ben.

2a. Lijkverbranding was in Europa uitgebannen

Dat gedurende meer dan tien eeuwen het verbranden van lijken in Europa geheel ongebruikelijk was geworden, staat buiten kijf. De tegenwoordige hernieuwde praktijk is een “neo-verschijnsel”. Met de introductie van het christendom in Europa, hoe gebrekkig ook in veel opzichten verwezenlijkt, verdween de lijkverbranding uit de cultuur.

2b. Verbranding als oordeel

Wat in Europa overbleef was de verbranding van levenden, die als een oordeel bedoeld werd. Diep beschamend voor elk christen is het daarbij te moeten vaststellen, dat de toenmalige officiële, geïnstitutionaliseerde kerk zich daaraan in de middeleeuwen heeft bezondigd. “Ketters” en “heksen” werden verbrand in opdracht van, of met goedkeuring van de kerk. En kort na de reformatie konden Rooms en Protestanten elkaar alleen een verschil in hoeveelheid verwijten - in ieder geval werd Servet in Genève in die reformatorische tijd, en dat terwijl Farel en Calvijn in de stad waren, levend verbrand. De opmerking dat men deze terechtstelling moet zien “in het raam van die tijd” is zeer juist, maar keert zich wel *tegen* de kerk van die tijd! Immers, het door Christus en zijn apostelen in het leven geroepen organisme, dat we in de bijbel ontmoeten als “het lichaam van Christus” en de “Gemeente van de Heer Jezus Christus” was *ver boven* het raam van zijn tijd verheven. (Men vergelijk b.v. Matth. 5:31 met vers 32, 5:38 met vers 29, 5:43 met vers 44, en men zie voorts bijv. Matth. 7:12, 13:29-30 en 1 Kor. 5:13a). De organisatie die later door mensen werd gebouwd op het fundament dat door de apostelen was gelegd, heeft dus kennelijk de vermaning in de wind geslagen: “wordt aan deze wereld niet gelijkvormig” (Rom. 12:2).

Maar met de praktijk van de heidense lijkverbranding had een en ander niet van doen.

3. Opkomst van rationalisme en “Verlichting”

Kende men in de Middeleeuwen aan de kerk een absolute macht toe - iets waaraan de Reformatie allengs en terecht een einde maakte - al gauw sloeg men door naar de andere kant. De macht van het ongeloof, die zich onder het absolutisme van Rome slechts ten koste van de brandstapel kon openbaren, greep haar kans. En met name aan het einde van de 18de en het begin van de 19de eeuw zien we een sterke doorbraak naar een ander absolutisme: het verstand. De “Rede” werd op de troon gezet als het enige absolute gezag. Wetenschap en techniek zouden de mens het paradijs bezorgen en het verstand zou het antwoord vinden op alle vraagstukken van het leven. De verlichte mens brak met elke vorm van godsdienst. Aan het hof van Frederik de Grote riep reeds eerder Voltaire tijdens een banket uit: “Ik verkoop mijn plaats in de hemel voor een thaler”. (Frederiks hofprediker antwoordde zeer snedig: “Mijnheer Voltaire, in dit land geldt de regel, dat men iets slechts mag verkopen als men het eigendomsrecht bezit. Toon mij uw recht op een plaats in de hemel!”).

In deze atmosfeer van welbewust ongeloof en betweterige afwijzing van al het bovennatuurlijke en dus ook van het christendom, moesten natuurlijk ook allerlei gevestigde christelijke waarden en praktijken er aan geloven.

4. De nieuwe opkomst van de lijkverbranding

Tegen deze achtergrond moeten we de *moderne* crematie zien. De eerste aanvallen van het rationalisme op het christendom richtten zich natuurlijk niet op die zaken, die algemeen als nuttig en goed moesten worden gezien, bijv. de liefde tot anderen. (Het heeft tot onze eeuw geduurd voor ook dát kon worden aangevallen als een doodgewone toevallige, door de evolutie bepaalde activiteit van de menselijke genen*!). Wat onmiddellijk werd aangevallen was: alles wat heenwees naar het bestaan van bovennatuurlijke niet met het natuurlijke verstand te doorgronden werkelijkheden.

In dat kader was er dus voor de materialist ook geen plaats meer voor zaken die getuigen van de mogelijkheid van een opstanding. En dat hield in dat ook de *begrafenisplechtigheid* moest verdwijnen.

Hoe kon men iets, dat zo van de hoop op een hiernamaals getuigde als de christelijke en zelfs de heidense begrafenis, vervangen door een handelwijze die juist de pertinente ontkenning daarvan zou kunnen inhouden?

Er was duidelijk maar één alternatief: lijkverbranding.

Liefst nog met het uitstrooien van de as in een tuin, of nog beter in een rivier of in de zee! Deze overwegingen waren het die voerden tot een hernieuwde invoering van de lijkverbranding. Overwegingen van “hygiëne”, “geen ruimte meer voor begraafplaatsen” en dergelijke, speelden daarbij geen rol. Er was in de vorige eeuwen en er is ook nu in het betrekkelijk dunbevolkte Frankrijk waar de “verlichting” een goede bakermat vond, nog overvloed van ruimte. In oude tijden was verbranding een poging tot uitroeiing van de naam op aarde, als het om een vonnis ging. De nieuwe lijkverbranding werd geboren uit het verlangen het lichaam voor altijd te vernietigen en de christelijke opstandingsgedachte belachelijk te maken.

* Gen = stoffelijke drager van de eigenschappen van al wat leeft en uit cellen is opgebouwd.

B6. Wat zegt de bijbel over de crematie?

1. Lijkverbranding als een Goddelijk oordeel

a. Het voorschrift van Leviticus 20:14 en 21:19

Blijkens o.a. Deut. 13:9 en 20:3 werd de doodstraf onder Israël voltrokken door steniging of door het zwaard. Slechts in zeer bepaalde gevallen werd de ernst van deze straf nog eens extra onderstreept doordat (kennelijk daarná) het lijk werd verbrand. Dat gebeurde in het geval van een bijzonder ernstig vergrijp. In Leviticus 20 wegens de gemeenste vorm van seksueel kwaad. In Leviticus 21 in het geval dat een priesterdochter, die gezien haar stand een *voorbeeld* onder het volk behoort te zijn van reinheid, zich aan ontucht te buiten ging.

Verbranding was dus in Israël volgens Gods wet een *oordeel*. Zo heeft God ook de inwoners van Sodom en Gomorra “met vuur verbrand” wegens hun verregaand kwaad gedrag.

Zo werd ook Achan volgens Jozua 7:25 verbrand omdat hij zich aan het verbannene vergreep en daarmee onder Israël - dat nog maar pas het beloofde land was binnengegaan, aan de rechten van de Heer en het oordeel over de zonden van Jericho te kort deed.

Voor God is verbranding dan ook een gruwelijke zaak!

b. Dit laatste blijkt ook nog uit Amos 2:1

De profeet kondigt daar aan, dat Gods vuur over Moab zal worden uitgestort, “omdat hij het gebeente van Edoms koning tot kalk verbrand heeft”. Vrij zeker grijpt dit terug op de nogal vage beschrijving die we hebben in 2 Kon. 3:26-27. De vertaling van die verzen is naar het schijnt, minder moeilijk dan de uitleg. De meeste uitleggers lezen in de woorden “zijn zoon” de zoon van de koning van Moab. Daarom vertalen zij dan: “er kwam een grote toorn *over* Israël”, hoewel anderzijds velen veronderstellen dat er sprake was van een minder vijandige houding tussen Moab en Edom, dan tussen Moab en Israël, en dat Moab zocht door te stoten naar Edom om juist die reden. De tekst schijnt echter volgens vele vertalers te zeggen: daarom kwam er een grote toorn *tegen* Israël. Tegen de gedachte dat het hier om een kinderoffer ging, pleit dat de oudste zoon van Mesa zo ongeveer

rond 40 jaar oud moet zijn geweest! W. Kelly veronderstelt dan ook, dat “zijn zoon” betrekking heeft op de zoon van de koning van Edom, en dat dit offer de Edomieten ertoe brengt vertoerd te worden op Israël, omdat zij door hun meedogenloosheid de koning van Moab zover hebben gebracht, in plaats van reële vredesvoorstellen te doen. Edom zou zich daarom in toorn van Israël hebben afgewend. Hoe dit ook zij - dat God een dergelijke verbranding een gruwel vindt blijkt zonneklaar uit Amos 2:1.

c. Het laatste oordeel

Dat verbranding in Gods oog een vreselijk oordeel is, blijkt ook nog uit het feit dat het laatste oordeel dat de wereld treffen zal, dat van de verbranding is. Dit in tegenstelling tot het oordeel van de zondvloed.

Dit voert dan tot een tweede getuigenis van de Schrift, nl.

2. Verbranding is een profetisch symbool van het eeuwig oordeel

In 2 Petr. 2:6 wordt meegedeeld, dat God “de steden Sodom en Gomorra tot as verbrandde ... en ze tot een voorbeeld gesteld heeft voor hen die goddeloos zouden leven”.

De crematie van de inwoners van deze steden is door God gegeven als een “voorbeeld” en wel opdat we zouden weten hoe God in de jongste dag alle goddelozen zal straffen. In vers 9 vinden we dan ook de waarschuwende conclusie uit dit “voorbeeld”: “dan weet de Heer ... de onrechtvaardigen te bewaren *tot de dag van het oordeel* om gestraft te worden ...”

En Judas:7 verzekert dat “(de inwoners van) Sodom en Gomorra en de steden daaromheen, die op dezelfde wijze als deze hoereerden en ander vlees achterna gingen, daar liggen als een voorbeeld, daar zij de *straf van eeuwig vuur* ondergaan”. Er brandt momenteel geen vuur meer in deze steden, ze zijn óf door het water van het zuidelijke aanhangsel van de Dode Zee bedekt, óf onder de wat zuidelijker daarvan liggende zoutmoerassen weggezonden. Het gaat in deze tekst dan ook niet om de huizen van deze steden, maar om de mensen, die er toen in woonden. Die bestaan nu nog en moeten nu reeds met de rijke man uit het verhaal van de Heer Jezus, opgetekend in Lukas 16:19-31, zeggen: “Ik lijd smarten in deze vlam ...”

Hun zielen ondergaan nu al de straf van eeuwig vuur. Na hun verschijning voor de grote witte troon in de jongste dag zullen ze ervaren, dat hun lichamen die dan weer tot het bestaan zijn teruggeroepen, in dit lot voor eeuwig zullen delen (Openb. 20:11-15).

Crematie wijst dus heen naar het oordeel “in de poel die van vuur en zwavel brandt”, “waar hun worm niet sterft en het vuur niet uitgeblust wordt” (Mark. 9:48).

Welk Godsvertrouwen en geloof kan een christen aanleiding geven om dit profetische symbool, dat van die eeuwige verschrikking getuigt, te verkiezen boven het goede, duizenden jaren oude, eveneens met een profetische inhoud geladen gebruik van de Israëlitische en de christelijke begrafenis?

B7. Wat zegt de bijbel over de begrafenis?

1. Het is niet “de laatste eer”!

Het zal u wellicht verbazen, maar de uitdrukking “de laatste eer bewijzen” is - hoe gebruikelijk ook - misleidend. Dit wordt vooral duidelijk, als men let op de wijze waarop dit vaak geschiedt. Enige tijd geleden trof me dit opnieuw toen me gevraagd werd de begrafenis te leiden van iemand die bij zijn leven lid was geweest van verschillende verenigingen.

Een van deze verenigingen had een vertegenwoordiger afgevaardigd, om het verenigingslid “de laatste eer te bewijzen”. Een grote krans werd aangedragen, waarop in goed gestileerde letters aan de overledene de wens werd meegegeven “Rust zacht” en waarop vermeld stond: “van je vrienden van de hengelclub”. De man die geroepen was om namens de hengelclub een woord te zeggen, keerde zich naar de kist en begon te spreken: kiesheidshalve heb ik de naam veranderd - “Jan, we zijn allemaal diep geschokt, dat je zo onverwacht uit onze kring bent weggenomen. We hebben je

altijd bijzonder gewaardeerd om je bereidwilligheid voor anderen, je plezierige omgang ... enz. enz.”

‘t Was alles natuurlijk goed bedoeld, maar verbijsterd vraag je je wel af: “Zou het nu onder de haren van geen enkele van die bestuursleden zijn opgekomen, dat Jan de wens “Rust zacht” en de vermelding van de afzenders van die wens, niet meer kon lezen? En zou die afgevaardigde zich nu werkelijk niet bewust zijn, dat hij tegen een houten kist, gevuld met papier, kleding en miljarden dode cellen stond te praten? Geloofde hij nu werkelijk, dat Jan daar nog naar hem lag te luisteren? En als zijn verstand hem zei, dat dit niet zo kan zijn, waarom deed hij dan zo dwaas?”

Tot op de grafzerken roepen we als “laatste eer” de doden onze waardering en onze wensen na, die ze niet meer kunnen horen!

Wie aan iemand de laatste eer wil bewijzen, moet dat op diens sterfbed doen. **MET DE DOOD IS HET AARDSE LEVEN UIT!!!** Wat men aan iemand wil doen, moet men vóór die tijd doen.

Natuurlijk kan men iemand eren na zijn sterven, maar dat heeft op zichzelf niets met de begrafenis van doen, en zo men iemand al eert door *over* hem te spreken bij zijn begrafenis (en dus niet *tot* hem), dan is het met die eer droevig gesteld als dat dan de laatste eerbetoning zou zijn en men hem verder maar vergeet.

Willem van Oranje wordt nog geëerd, eeuwen na zijn dood, en zijn begrafenis was beslist niet de laatste eer die men voor hem in de wereld aan de dag legde!

Als we ons werkelijk voornemen om “de laatste eer te bewijzen” houdt dat in dat we dus nooit meer met eerbewijzen aan hem zullen denken - bepaald geen erg waardierend voornemen! Kortom - de hele term is misleidend. En dat ook nog om de volgende reden.

2. Begraven van gelovigen is een nieuw begin

De term “de laatste eer bewijzen”, moet eigenlijk luiden “de eerste eer bewijzen aan de gestorvene”! Met de dood is het aardse leven uit, het is afgesneden. Het laatste is de doodssnik. Vanaf dat moment kan er niets meer goedgeemaakt, niets meer gezegd en niets meer aan de persoon in kwestie getoond worden. Alles wat daarna met het achtergebleven (niet “overgebleven”) stoffelijk omhulsel (niet “overschot”!) wordt gedaan, heeft alleen maar te maken met *de toekomst* van de overledene, niet met zijn verleden.

Begraven is niet de laatste handeling in verbinding met het aardse leven, het is de eerste handeling in verbinding met het eeuwig lichamelijk voortbestaan in de toekomst! Het is een handeling met profetische inhoud. Ik spreek nu allereerst van de begrafenis van werkelijke christenen. De bijbel is daarin heel duidelijk:

“Zo is het ook met de opstanding van de doden. Er wordt *gezaaid* in vergankelijkheid, er wordt opgewekt in onvergankelijkheid. Er wordt gezaaid in oneer (het is geen eer dat we sterven moeten, maar een bewijs, dat we “van nature” zondaars waren), er wordt opgewekt in heerlijkheid ...” enz. (zie 1 Kor. 15:42 e.v.). Begraven is dus *zaaien* en zaaien is niet een handeling die het verleden afsluit, zaaien doet men met het oog op de toekomst! Het valt buiten het bestek van deze verhandeling, hier de in 1 Kor. 15 gepresenteerde leer van de lichamelijke opstanding nader uit te werken. Maar het boven geciteerde is voldoende om aan ieder christen duidelijk te maken, wat de begrafenis inhoudt: een machtig, profetisch getuigenis aangaande de toekomst, die God ons in de bijbel in uitzicht heeft gesteld. Dat op zichzelf moest voor elke gelovige al genoeg zijn, om elke gedachte aan een vrijwillige crematie resoluut af te wijzen!

3. Het voorbeeld van Christus

Graag wijs ik in dit verband nog op een tekenende bijzonderheid in 1 Kor. 15:3, 4:

“Want ik heb u in de eerste plaats overgegeven wat ik ook ontvangen heb: dat Christus voor onze zonden gestorven is, naar de Schriften; en dat Hij is begraven, en dat Hij op de derde dag is opgewekt, naar de Schriften”.

We vinden daar drie historische feiten opgesomd:

- a. Christus is gestorven voor onze zonden.
- b. Christus is begraven.
- c. Christus is op de derde dag opgewekt.

Maar de Heilige Geest deelt deze drie feiten op een merkwaardige manier in. De indeling is niet in drieën, maar in tweeën! De tweedeling wordt bewerkt door de tussenvoeging van de woorden: “naar de Schriften”. Welnu, als de begrafenis de *afsluiting* zou zijn van het *aardse* bestaan, dan had de tekst, zoals voor de hand ligt, het volgende gezegd: “Christus is gestorven voor onze zonden en Hij is begraven, naar de Schriften, en Hij is op de derde dag opgewekt naar de Schriften...”

Zo zouden u en ik het vrij zeker geformuleerd hebben!

Maar de Schrift luidt anders: “gestorven naar de Schriften”, dat is één en “begraven *en* opgewekt naar de Schriften”, *dat* is het *tweede*.

Ziet u de les? De begrafenis hoort *niet* bij het sterven! Het is niet “het laatste”! *De begrafenis hoort bij de opstanding.*

4. De begrafenis is dus wel een dienstbetoon

Uit het voorgaande blijkt dat de begrafenis dus wel een dienstbetoon is aan onze afgestorven medegelovigen. Zij kunnen zichzelf niet begraven, wij doen het *voor* hen. En dat niet alleen: we eren daarmee ook het verlossingswerk van onze Heer. We getuigen - door de “zaai-handeling” van het begraven - van de verlossingsmacht van onze Heiland, die, na zijn eigen opstanding, in de toekomst op tweeërlei manier zal doen zien, dat Hij de dood heeft overwonnen, nl.

- a. Door de opwekking van allen, die in het geloof zijn gestorven. Dat wordt in de Schrift de “opstanding uit de doden” genoemd. (Niet “uit de *dood*”, maar “uit de *doden*”).
- b. Door de opwekking van alle in ongeloof gestorven mensen. In de Schrift aangeduid als de opstanding van de onrechtvaardigen, de opstanding ten oordeel, de opstanding der doden.*

* Zie: “Het vreedrijk moet nog komen”, Toetsboekje 4 uit deze reeks.

De begrafenis is dus een dienstbetoon van de zijde van de gelovigen, zowel ten aanzien van de gestorvene, als ten aanzien van de Heer. Maar in deze beide aspecten is dit dienstbetoon dus gericht op de toekomst, niet op het verleden.

5. Een dienstbetoon in het leven?!

Wie een dienstbetoon wil verrichten waarbij men *aan* iemand iets tonen wil, dus bijv. het tonen van dankbaarheid of waardering, moet bedenken dat bezoek en bloemen tijdens het sterfbed voor iemand die sterven moet iets kunnen betekenen, terwijl ze hem of haar op het graf niet meer bereiken! Zo heeft Maria niet gewacht met het dankoffer van de kostbare nardus tot de Heer begraven werd, maar die bij het leven van de Heer over Hem uitgegoten. En juist dat heeft de Heer geweldig gewaardeerd. Zó dat Hij daaraan een rijke belofte verbond. Hoe kostbaar de specerijen van Nicodemus en Jozef van Arimathea ook waren - zo’n woord van waardering van de Heer en zo’n belofte bereikte hen niet, daarvoor was het toen te laat.

Het komt voor dat de gelovigen de “teraardebesteding” niet door beambten laten verrichten maar dat “broeders” de kist van de overledene ten grave dragen. Dat onze aanwezigheid en ons eerbetoon bij de begrafenis ook een dienst aan en een troost voor de achtergeblevenen betekent wordt door zo’n handeling wel heel duidelijk onderstreept. Het illustreert de “gemeenschap van de heiligen”. De begrafenis van een christen kan een bijzonder dienstbetoon en een krachtig getuigenis zijn, tot eer van onze Heer en Heiland.

B8. Weerlegging van theologische beweringen

Ca. dertig jaar geleden hebben twee bekende hoogleraren in de theologie voor duizenden christenen in ons land, met betrekking tot de lijkverbranding het licht op groen gezet. Hun woord genoot in hervormde en gereformeerde kringen groot gezag. Wat in later jaren door anderen ten gunste van de crematie op theologisch terrein werd aangevoerd berust vrijwel steeds op de door hen aangedragen

argumenten. Deze argumenten zijn samengevat in de brochure “Godsdienst en Crematie” uitgegeven door de Vereniging voor Facultatieve lijkverbranding en de Vereniging voor Crematie.

Daarin wordt afgedrukt “het oordeel van prof. dr. G. v.d. Leeuw en prof. dr. H. De Vos”. Prof v.d. Leeuw poneert in deze brochure een aantal stellingen - negen om precies te zijn. De inhoud van sommige van die stellingen zal zeker door iedere christen onderschreven kunnen worden, Maar sommige ervan getuigen van een gemis aan logica, dat een hoogleraar onwaardig zou moeten zijn. Juist in “stellingen” dient men zich uiterst correct uit te drukken. Stelling VII zegt van de stoffelijke resten: “daarvan kan niet door iets daarin wat zou kunnen overleven, van essentieel belang zijn voor het bestaan van de mens na de dood, dat is slechts de scheppende genade van God, die niet verzaakt het werk zijner handen”. Deze algemeen gestelde opmerking is natuurlijk alleen juist met betrekking tot de gelovigen. Dat de opwekking van de lichamen van de ongelovigen, om geworpen te worden in de poel van vuur (Openb. 20:13), iets van doen zou hebben met de “scheppende genade van God” is een dwaasheid. Dat ook bij begraven - afhankelijk van de bodemgesteldheid, na kortere of langere tijd niets essentieels van het lichaam meer overblijft, valt niet te betwisten.

Stelling III daarentegen presenteert een grove onjuistheid: “indien begraven ons meer ligt dan cremeren is dat slechts een kwestie van traditie en niets meer. Het kan nooit een kwestie van geloof zijn”.

Ten eerste is het een blunder om de tegenstelling “traditie - geloof” zo ongenueanceerd te stellen. Het gebruik van brood en wijn bij het Avondmaal is een traditie - maar tevens een zaak van geloof. De traditie is nl. ingesteld door de Heer Jezus zelf, en het is dus een zaak van geloof, dat Hij deze traditie zó en niet anders gewild heeft. Iets kan dus gelijk een zaak van traditie en een zaak van geloof zijn, ofwel: een traditie kan volkomen terecht een zaak van geloof zijn!

De les van Mozes' begrafenis

Welnu, ook bij de begrafenis gaat het om een zaak van traditie, die tevens een zaak van geloof is. God Zelf heeft het lichaam van Mozes niet door vuur van de hemel gecremeerd, zoals Hij dit wel deed met de tweemaal 50 soldaten van Ahazia die in hun goddeloosheid Elia als een misdadiger wilden arresteren!

Ergo: hoewel God bij allerlei gelegenheden vuur voor evenzovele verschillende doeleinden heeft gebruikt, deed Hij dit niet toen Mozes was gestorven. GOD ZELF HEEFT MOZES BEGRAVEN - daarmee sanctioneerde Hij de gewoonte van het begraven als de juiste! Dit spreekt temeer, als we bedenken, dat het gevaar bestond dat dit lichaam van Mozes, of zijn gebeente, door de duivel zou kunnen worden misbruikt om Israël tot afgoderij te brengen, zoals dit later ook met de koperen slang is gebeurd. Die koperen slang werd in Hizkia's dagen vernietigd (2 Kon. 18:4). Had God - die de bedoelingen van de duivel zeker heeft voorzien - niet op eenvoudige wijze het lichaam van Mozes door vuur kunnen doen verteren en wegnemen? Waarom moest het dan worden begraven en vervolgens door strijd van een aartsengel uit handen van de duivel gehouden worden (Judas vers 9)??

Het antwoord is duidelijk en onontkoombaar: Omdat lijkverbranding een gruwel is in de ogen van God. De Schrift toont dat op tal van plaatsen. GOD ZELF HEEFT DAN OOK DE TRADITIE VAN HET BEGRAVEN gesanctioneerd. En daarmee is het een zaak van geloof geworden!

Welke “historische verklaringen” zowel Van der Leeuw als De Vos ook mogen en kunnen aanvoeren voor de oorsprong van deze traditie - hier hebben we de historische grond, de historische sancti-onering en de Goddelijke aanwijzing voor het navolgen van deze traditie in de christelijke geloofs-praktijk.

Terwijl tegen de achtergrond van de door deze professoren aangevoerde argumenten en gezien het risico van demonisch ingrijpen, alles voor een radicale vernietiging van Mozes' lichaam zou kunnen pleiten, heeft God - terwijl Hij daarvoor de engelenwereld in beweging moest zetten tegen de satan! - toch het lichaam van Mozes BEGRAVEN.

“Voor-Jahwistische traditie”?

Prof. De Vos doet een uitgebreide poging, om aan te tonen, dat we tussen cremeren en begraven geen voorkeur behoeven te maken op grond van de christelijke traditie. Hij beweert dat de christelijke traditie is overgenomen van de Joodse. Ook dit is te onnauwkeurig uitgedrukt. Zij is niet overgenomen van de Joodse, maar van de Hebreeuwse traditie. Abraham was geen Jood, maar een Hebreër, en hij begroef reeds zijn dode! Vervolgens heet het dat “in bijbelse tijd met de toen gebruikelijke begrafenis (die bij de heidenen volgens De Vos enerzijds verbonden was met het maken van een discriminerende scheiding tussen lichaam en ziel, en anderzijds met de godsdienst van Moeder Aarde) andere gedachten verbonden werden, evenals ook de rouwgebruiken toen een andere inhoud kregen”.

Hij zegt dan: “Een dode te verbranden, is een grote zonde, die zwaar gestraft wordt” (Amos 2:1). De verbranding wordt toegepast bij zware misdrijven (Lev. 20:14; 21:9; Joz. 7:25). Wat hier achter steekt, kan men slechts vermoeden, maar hangt in elk geval samen met godsdienstige voorstellingen, die niet met de eigenlijke joodse (moet natuurlijk zijn: Mozaïsche of Israëlitische) godsdienst samenhangen, maar van vóór-Jahwistische aard zijn ...”

“Wat hierachter steekt” is echter geen zaak van vermoeden, maar van enig vergelijkend bijbelonderzoek. In het voorgaande is dat voldoende aangetoond.

Wat we onder “in bijbelse tijden” hebben te verstaan laat De Vos in het midden. Hij zal wel niet bedoelen “in de tijden waarover de bijbel spreekt”, want die gaan terug tot op het “in den beginne” van Genesis 1:1! Blijft dan over: in de tijden waarin de bijbel werd te boek gesteld.

Welnu: hoe wéét De Vos, dat gelovigen als bijv. Henoch hun voorvaders niet hebben begraven met het oog op het geloof in de lichamelijke opstanding, zoals dat later in de bijbel is vastgelegd? Hoe kan hij bewijzen, dat de heidense wijze van begraven geen verbastering is van oorspronkelijk door God aan de mens gegeven profetische aanwijzingen, maar omgekeerd dat de heidenen dit uitgevonden hebben en dat de Joden daaraan later een andere inhoud hebben meegegeven, zoals hij suggereert??

En bedoelt De Vos met “voor-Jahwistisch” de tijd van Enos aangegeven in Genesis 4:26, waarvan gezegd wordt:

“toen begon men de Naam Jahweh aan te roepen”? Of behoorde hij in 1950 al tot hen die Gen. 1-11 als niet-historische mythen beschouwen, die na de ballingschap in de bijbel zijn geplaatst? Hoe dan ook - deze beweringen zijn wetenschappelijk ongegrond, bijbels onaanvaardbaar en theologisch onzinnelijk.

Geen principieel verschil?

In zijn boekje “Christen en Crematie” (Uitgave Boekencentrum, Den Haag 1977) komt Ds. Th. Delleman met de volgende argumenten:

1. “Het dode lichaam is bij de begrafenis tot een lijk geworden, zonder enige toekomst. Het zal definitief vergaan: aarde tot aarde, as tot as, stof tot stof. Daarom maakt het voor het christelijk geloof geen verschil of dit “tot stof worden” via begraving of crematie geschiedt. De bijbel kent geen verschil tussen stof en as” (blz. 51). “Het gaat bij deze keus niet om een principieel verschil” (blz. 55).

a. Delleman gebruikt hier een valse logica. Twee zaken die tot hetzelfde resultaat voeren zijn lang niet altijd gelijkwaardig. “Natuurkundig gelijkwaardig” betekent nog niet “moreel” of “geestelijk” gelijkwaardig! Hoererij en huwelijksdaad kunnen beide voeren tot de geboorte van een kind. Biologisch gezien is hier niet alleen het resultaat, maar zelfs de daad dezelfde! Moreel is er in de beide daden echter groot verschil. Het argument deugt dus niet, omdat het de morele en geestelijke kant buiten beschouwing laat.

b. Dat de bijbel geen verschil zou kennen tussen stof en as is ook onjuist. Zowel in het Hebreuws als in het Grieks betreft het verschillende woorden.

“As” is in de Schrift een beeld van uitgeoefend oordeel - zie bijv. Ezech. 28:18. Dus ook een beeld van zelfverloochening en boetedoening - zie bijv. Daniël 9:3, Jona 3:6 enz. “Aarde” en “stof” zijn beeld van nederigheid, nietigheid en dus ook verootmoediging.

2. “Het oudste christendom was tolerant t.a.v. crematie” volgens Delleman (blz. 18). Bedoeld zal zijn de oudste christenheid. Welnu, die vinden we niet in Rome maar in Jeruzalem en Antiochië. In heel het boek Handelingen wordt crematie niet genoemd; evenmin trouwens in heel het nieuwe testament. Overigens: moeten we, omdat “allen die in Asia waren Paulus hebben verlaten” op onze beurt nu ook de leer van Paulus vaarwel zeggen? Niet de oudste christenheid, maar de Schrift is maatgevend!

Daarenboven is tolerantie ook nog geen goedkeuring.

3. Het “beeldwoord”: “zaaien” zou niet slaan op begraven, maar op sterven (1 Kor. 15:35-50). Volgens blz. 29-30 valt daaraan dus geen argument tegen crematie te ontleen. Bijzetten in een rotsgraf zou niemand aan “zaaien” doen denken. Als dit juist is, spreekt Delleman zichzelf tegen door dit begrip “zaaien” te willen toepassen op het uitstrooien van de as, na de crematie: “de as van een aards lichaam wordt uitgestrooid - een hemels lichaam wordt opgewekt” (blz. 31).

Delleman laat hier buiten beschouwing dat:

a. 1 Kor. 15:3-4 een duidelijk onderscheid maakt tussen “sterven” en “begraven en opgewekt worden” (zie blz. 24 en 25 in deze brochure). Het graf is een symbool van de *dood*, waarin de gestorvene gezaaid is.

Zo zegt Openb. 20:13: “De zee gaf de doden die in haar waren, en de dood en het dodenrijk gaven de doden die in hen waren”.

“Zee” en “dood” (graf) zijn de plaatsen waarin de lichamen verdwenen; het dodenrijk is de plaats waarheen de zielen gingen. De gestorvene is gezaaid in de dood, waarvan het graf het sprekende symbool is!

b. 1 Kor. 15:37-38 spreekt inderdaad niet van “zaaien en oogsten”, maar wél van “zaaien en tevoorschijn komen!” Een gezaaide “korrel” doet een plant verschijnen! (Zie de verzen 36 en 37). Van dit “gezaaid zijn” is het graf het enige juiste symbool: “Verwondert u hierover niet, want er komt een uur, dat allen die *in de graven zijn* (niet: “die gestorven zijn!”) zijn stem zullen horen, en zij zullen *uitgaan ...*” (Joh. 5:28). In verband met Christus’ dood spreekt Efeze 4:9 over “neergedaald naar de lagere aardse gewesten” - zie ook Hebr. 2:14-15 en Openb. 17-18. Precies zo als in Openb. 20:13 staat in 1:18 “dood” voor het graf en “dodenrijk” voor de plaats waar de ziel is heengegaan. Zo ook Jes. 53:9 “bij de rijke was hij in zijn *dood*”, als het om het *graf* van Jozef van Arimathéa gaat.

Kortom: begraven is een duidelijk waarneembare handeling, die getuigt van een nieuw begin, dat door Gods macht in de opstanding zijn voltooiing vinden zal. (Zie in dit verband ook Genesis 50:25).

Verbranding accentueert slechts een definitief einde. Voor elk bijbelgetrouw christen geldt - ook ten aanzien van de traditie van het begraven der doden: “Weest dan navolgers van God” (Efeze 5:1) en “Weest navolgers van hen, die door geloof en geduld de beloften beërven” (Hebr. 6:12). Dat wil zeggen: navolgers van die God die Mozes heeft *begraven* en van hen die geen bevel gaven aangaande hun as, maar “aangaande hun gebeente!”